
Prevalens av røykere i videregående skole i Hamar 1999

KLINIKK OG FORSKNING

RUNAR REKVE

Torggaten 71
2317 Hamar

Røyking er fortsatt utbredt, til tross for skadevirkningene. I aldersgruppen 16 – 24 år er mer enn hver fjerde kvinne og hver tredje mann dagligrøyker. Vi undersøkte situasjonen ved de videregående skoler i Hamar.

Vi delte ut spørreskjema i 62 klasser og var til stede hele tiden for å sikre full oppslutning, anonymitet og at elevene ikke kommuniserte med hverandre om svarene. Disse klassene hadde 79 % av alle elever i videregående skoler i Hamar.

1 001 av 1 002 tilstedeværende elever fylte ut spørreskjemaet, av disse svarte 1 000 (99,9 %) på spørsmålene om røyking. 44 % av jentene og 36 % av guttene oppgav å røyke. Blant røykerne var det signifikant flere jenter som røykte 1 – 5 sigaretter daglig og signifikant flere gutter som røykte > 15 sigaretter daglig. Prevalensen av røyking var ca. 40 % i aldersgruppene 16 – 17 år, 18 – 19 år og 20 – 21 år.

De fleste som begynner å røyke, begynner før de kommer i videregående skole. Selv om unge kvinner røyker oftere enn unge menn, røyker de mindre. Prevalensen av røyking blant norsk ungdom er fortsatt høy.

Til tross for at skadevirkningene av tobakksrøyking har vært allment kjent i flere tiår, røykte fortsatt 27 % av norske kvinner og 36 % av norske menn i alderen 16 – 24 år daglig i 1996 (1). Blant 15-åringene røyker 33 % av guttene og 42 % av jentene daglig eller av og til (2). Utbredelsen blant kvinner er meget høy sammenliknet med andre europeiske land, mens røyking blant menn er noe lavere enn i Europa generelt. Prevalensen av dagligrøykere blant ungdom er i vesteuropeisk mellomsjikt, men den observerte nedgang i 1970- og 1980-årene ser ut til å ha stoppet opp (1).

Det største potensialet når det gjelder å få røykere til å slutt, ser ut til å ligge i tiltak mot yngre røykere (3). Men det er hindringer. 18-årsgrensen for kjøp av tobakk håndheves dårlig, 75 % av tobakken som forbrukes av 13 – 17-åringer er kjøpt av dem selv eller andre mindreårige (4).

Mens tallene oppgitt ovenfor for 15-åringer og 16 – 24-åringer syntes overensstemmende for menn, er diskrepansen stor for kvinner. I skolehelsetjenesten i Hamar var vi i tvil om forekomsten av røyking blant ungdom kunne være så lav som angitt i undersøkelsene ovenfor. Vi satte oss derfor som mål å gjennomføre en spørreundersøkelse til alle elever i videregående skole for å ha dokumentasjon til bruk i det videre røykeforebyggende arbeidet i kommunen.

Materiale og metode

Hamar har fire videregående skoler som alle ligger sentralt i byen. To er først og fremst allmennfaglig rettet (Ajer og Katedralskolen), mens to er overveiende yrkesfaglig rettet (Ankerskogen og Storhamar). Samtlige klasser ved skolene fikk tilbud om å delta i spørreundersøkelsen.

Et enkelt spørreskjema ble utarbeidet, der spørsmål om røyking var noen blant mange andre spørsmål om rusmidler, seksualatferd, mobbing og annet. Spørsmålene om røyking lød slik: ”Røyker du?” med svaralternativene ”Ja, jeg røyker” og ”Jeg røyker ikke”, og ”Mengde røyk daglig (gjør om ev. sigarerer+pipe med mer til ca. antall sigaretter/dag)” med svaralternativene ”0 sigaretter/dag (=røyker ikke)”, ”1 – 5 sigaretter/dag”, ”5 – 15 sigaretter/dag” og ”mer enn 15 sigaretter/dag”.

Spørreskjemaene ble delt ut til elevene i 62 klasser av forfatteren og en medarbeider i løpet av mai 1999. Elevenes pulter ble flyttet langt fra hverandre, alle ble pålagt å skjule sine svarark hele tiden, ingen fikk kommunisere, alle fikk identiske blyanter utdelt, og alle svar ble umiddelbart brettet og lagt i forseglet stemmeurne under påsyn av forfatteren og medarbeideren.

Det er gjort sammenlikning mellom andeler i uavhengige utvalg med bruk av z-test.

Resultater

Ikke alle klasser deltok – fordi de hadde eksamener, prøver eller ekskursjoner på de dager skolehelsetjenesten hadde anledning til å komme. Ved Ajer og Katedralskolen deltok 623 av 696 elever (89 %), ved Ankerskogen og Storhamar 378 av 565 elever (67 %). Av de 1 002 elevene som var til stede i klasserommene, leverte 1 001 (99,9 %) inn spørreskjema. Én svarte ikke på spørsmålet om hvor mye han/hun røyker, og én oppgav ikke alder.

Svarene fordelt på kjønn vises i tabell 1 og aldersfordelingen i tabell 2. I alt røyker 40 % av elevene. Signifikant flere jenter (44 %) enn gutter (36 %) røyker. Blant røykerne er det signifikant flere gutter enn jenter som røyker mer enn 15

sigaretter per dag og signifikant flere jenter enn gutter som røyker 1 – 5 sigaretter per dag. I aldersgruppen over 21 år er det signifikant flere røykere enn i gruppen 16 – 21 år.

Tabell

	Gutter		Jenter		Alle	
	Antall	(%)	Antall	(%)	Antall	(%)
Røyker ikke	278	(64)	317	(56)	595	(60)
Røyker 1 – 5 sigaretter per dag	49	(11)	109	(19)	158	(16)
Røyker 5 – 15 sigaretter per dag	94	(22)	134	(24)	228	(23)
Røyker > 15 sigaretter per dag	14	(3)	5	(1)	19	(2)

Tabell

	16 – 17 år		18 – 19 år		20 – 21 år		>21 år		Alle	
	Antall (%)	Antall (%)	Antall (%)	Antall (%)	Antall (%)	Antall (%)	Antall (%)	Antall (%)	Antall (%)	
Røyker ikke	288 (59)	274 (62)	27 (60)	6 (29)	595 (60)					
Røyker 1 – 5 sigaretter per dag	85 (17)	66 (15)	4 (9)	3 (14)	158 (16)					
Røyker 5 – 15 sigaretter per dag	108 (22)	95 (21)	13 (29)	11 (52)	227 (23)					
Røyker > 15 sigaretter per dag	7 (1)	10 (2)	1 (2)	1 (5)	19 (2)					

Diskusjon

Måten dataene ble samlet inn på sikret en ekstremt høy svarandel. Den ulike andelen deltakende klasser ved skoler med overveiende yrkesfaglig og overveiende allmennfaglig undervisning kan tale for at de førstnevnte i noe større grad har unngått å delta i undersøkelsen. Vi har imidlertid ikke sikre indikasjoner på at dette var tilfellet. Praktisk talt alle 16 – 19-åringene i Hamar er elever ved de fire skolene, men noen kan ha vært fraværende undersøkelsesdagen. Tallene bør derfor regnes som representative for aldersgruppen 16 – 19 år i Hamar.

For menn er våre tall godt samsvarende med tidligere undersøkelser (1, 2). Bildet for kvinner er noe mer komplisert. 42 % av 15-årige jenter oppgir å røyke daglig eller av og til (2), mens bare 27 % av kvinner i aldersgruppen 16 – 24 år hevder å være dagligrøykere (1). Våre tall tyder på at selv om røykeandelen blant kvinner er høy, røyker unge kvinner mindre enn unge menn som røyker.

De kan derfor kanskje lettere klare å slutte å røyke, noe som i så fall kan forklare at andelen kvinnelige dagligrøykere tilsynelatende synker i begynnelsen av 20-årene. I denne aldersgruppen blir kvinner dessuten ofte gravide, noe som er sterkt motiverende for å slutte. På den annen side er sannferdigheten til dem som oppgir å ha sluttet å røyke ikke alltid den beste (5).

Elever som fortsatt går i videregående skole i en alder av over 21 år er trolig en selektert gruppe, og er neppe representative for denne aldersgruppen. Man kan derfor neppe legge vekt på at andelen røykere blant disse er signifikant høyere enn i de andre aldersgruppene. Derimot merker man seg at det ikke er noen forskjell mellom de øvrige aldersgruppene. Dette tyder på at hvis man skal forhindre ungdom i å begynne å røyke, er innsatsen viktigst før videregående skole.

Våre tall bekrefter at røykeandelen blant ungdom fortsatt er skuffende høy, selv om mange av elevene i denne undersøkelsen kommer fra ungdomsskoler der de har deltatt i systematiske kampanjer som f.eks. Vær røykFRI-prosjektet. Vi er i hvert fall ikke med sikkerhet på rett vei i vårt forebyggende arbeid mot røyking blant ungdom. Kanskje er det nødvendig med grunnleggende nytenkning?

LITTERATUR

1. Lund KE. Utviklingen i tobakksforbruk og røykevaner – ligger Norge etter? Tidsskr Nor Lægeforen 1998; 118: 2177 – 80.
2. Klepp K-I. Røyking blant mindreårige. Tidsskr Nor Lægeforen 1999; 119: 3721.
3. Abildsnes AK, Søgaard AJ, Hafstad A. Hvem stumper røyken? Resultater fra helseundersøkelsene i Finnmark 1977/78 og 1987/88. Tidsskr Nor Lægeforen 1998; 118: 2170 – 5.
4. Lund KE, Urdal L, Sanner T. Hvordan håndheves 18-årsgrensen for kjøp av tobakk? Tidsskr Nor Lægeforen 1999; 119: 3753 – 5.
5. Foss OP, Haug K, Hesla P, Lund-Larsen PG, Vasli LR. Kan vi stole på egenerklærte røykevaner? Tidsskr Nor Lægeforen 1998; 118: 2165 – 8.

Publisert: 30. mai 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 23. juni 2026.